

maken hadden met *O. corvina*. Die indruk werd bevestigd door de smal-elliptische sporen van $6-7 \times 2,5-3,5 \mu\text{m}$.

Volgens de literatuur kan op hoeven juist *Onygena equina* (Willdenow) Pers. ex Fr., de Hoefzwam, verwacht worden. Pilát (1956) meldt trouwens wel horens als substraat voor de Vogelveerzwam. Breitenbach & Kränzlin (1981) gebruiken het verschil in substraat als onderscheidend kenmerk voor beide ascomyceten. Samson & Van der Aa (1973) geven meer verschillen, ook in sporematen. De Hoefzwam heeft sporen die $3,5-6 \mu\text{m}$ breed zijn (Komarowska, 1986). Bovendien staat *O. equina* in Duitsland, Engeland en Frankrijk (Samson & Van der Aa, 1973) en in Zwitserland (Breitenbach & Kränzlin, 1981) als algemeen te boek. Ook komt de soort in België voor (Rammeloo, 1977).

Al met al blijft het merkwaardig, dat in Nederland nog niet één vondst van de Hoefzwam bekend is, en dat we op de reëelhoef niet de Hoefzwam, maar de Vogelveerzwam hebben gevonden.

Sjoerd en Ineke Greydanus, Drachten

LITERATUUR

- Breitenbach, J. & F. Kränzlin, 1981. Pilze der Schweiz. Band 1: Ascomyceten (Schlauchpilze). Luzern.
- Keizer, G.J., 1989. De Vogelveerzwam op een ongewoon substraat. *Coolia* 32: 30.
- Keizer, G.J., 1992. De Vogelveerzwam. *Natura* 89: 192.
- Komarowska, H., 1986. *Onygena equina* (Willd.) Pers.: Fr. in Poland. *Acta mycol.* 22: 49-52. 1986.
- Pilát, A., 1956. Revise Československých druhů *Onygena* Pers. - kaziroh. *Česká Mykol.* 10: 141-147.
- Rammeloo, J. 1977. Het genus *Onygena* Pers. ex Fr. in België. *Dumortiera* 6: 1-7.
- Samson, R.A. & H.A. van der Aa, 1973. Het ascomycetengeslacht *Onygena*. *Coolia* 16: 30-35.

BOEKBESPREKINGEN

O. Petrini & G.A. Laursen (eds), 1993. *Arctic and Alpine Mycology 3-4*. Bibliotheca mycologica 150. 269 pp, talloze lijntekeningen, zwartwit-foto's en grafieken. Prijs DM 90,-.

Deze bundel bevat korte bijdragen naar aanleiding van het derde en vierde symposium over arctische en alpine mycologie, gehouden in respectievelijk Spitsbergen, 1988 (ISAM 3) en de Franse alpen, 1992 (ISAM 4).

De in totaal 21 artikelen bestrijken ver uit elkaar liggende gebieden, zoals Groenland, Graubünden, Kamchatka en de Falklands, en behandelen eveneens verschillende paddestoelgroepen en uiteenlopende onderwerpen. Enkele voorbeelden: ascomyceten op *Dryas* in Svalbard, een overzicht met determinatiesleutel voor *Entoloma*-soorten in het Zwitserse Nationale Park, aspecten van de oecologie en verspreiding van *Scutellinia*-soorten in Noorwegen en ook een vergelijking van enkele valleien in Groenland aan de hand van de houtverterende fungi. De meeste artikelen behandelen de systematiek of floristiek van een beperkte groep in een beperkt gebied.

Het is duidelijk dat er nog veel te ontdekken valt aan arctische en alpine paddestoelen. Dit gevarieerde boekje geeft daar, samen met de eerder verschenen delen, een goede indruk van.

Else C. Vellinga

Hermann Neubert, Wolfgang Nowotny & Karlheinz Baumann, 1993. *Die Myxomyceten Deutschlands und des angrenzenden Alpenraumes unter besonderer Berücksichtigung Österreichs. Band I.* Ceratiomyxales, Echinosteliales, Liceales, Trichiales. Karlheinz Baumann Verlag, Lindenstr. 40, 72810 Gomaringen, Duitsland. 344 pp., 158 getekende figuren, 192 gekleurde habitus-foto's, 96 REM-foto's, gebonden met linnen band en stofomslag met kleurenfoto. Prijs: DM 190,-.

Dit is een prachtig boek! Het algemene deel behandelt de oude Duitse literatuur, de indeling van de fungi, de levenscyclus, de onderdelen van de vruchtlichamen, waar ze voorkomen en hoe ze te verzamelen, enkele parasieten, een woordenlijst van speciale Myxomyceten-termen, en een verklarende lijst van Myxomyceten-namen (37 pagina's).

In het systematische deel dat de rest van het boek omvat zijn er dan de determinatietabellen, alle met dichotome sleutels en voor de grote geslachten zijn er ook synoptische sleutels (deze zouden wat duidelijker aangegeven kunnen zijn). De beschrijvingen van 145 soorten en variëteiten zijn doorgaans uitstekend, en becommentarieerd: waar en wanneer de soort gevonden werd/kan worden, problemen, verwantschap met andere soorten of variëteiten en waar deze mee verwisseld zou kunnen worden, enz. Het boek is voorzien van uitstekende illustraties van bijna alle behandelde soorten: kleurenfoto's van de habitus en tekeningen van de microscopische delen. De 157 soorten en variëteiten uit de rest van de wereld worden ook, met literatuur en enkele aanduidingen, vermeld (zeer prijzenswaardig, hoewel de hoofdjess waaronder ze ressorteren wat meer in het oog hadden mogen springen). Achterin (p. 278) bevinden zich elf sporenplaten met ontelbare getekende sporen van alle soorten die in het besproken gebied voorkomen en zestien REM platen met 96 foto's van microscopische details. Aan het einde vinden we de literatuurlijst en het register waarin de bewerkte soorten vetgedrukt staan en duidelijk is aangegeven waar wat te vinden is, en tot slot nog iets over de schrijvers met hun "veldportret".

De tekst is van de hand van Hermann Neubert en Wolfgang Nowotny. Wolfgang Nowotny is eveneens verantwoordelijk voor 158 goed getekende figuren, terwijl Karlheinz Baumann tekent voor de fraaie, gekleurde habitus-foto's en 96 REM-foto's.

Er worden enkele nieuwe soorten in het boek beschreven, nl. *Cribaria filiformis*, *C. macrospora* en *C. stellata*. Ook een nieuwe combinatie: *Dictydiaethalium cinnabarinum*.

Een enkele opmerking nog: graag had ik bij *Licea* en de Trichiales ook nog een figuurtje van een stukje peridium gezien (indien het structuur vertoont). De kleuren van de foto's zijn in het algemeen zeer karakteristiek, maar van een enkele soort, bijv. *Cribaria rufa* is een atypisch exemplaar afgebeeld; echter dat vind ik in dit geval nuttig, daar men deze vrij zeldzame kleurvorm met de sleutels niet kan vinden, maar met behulp van de foto wel. Misschien waren twee foto's mogelijk geweest, zoals bij andere kleurvariabele soorten, bijv. *Arcyria oerstedtii* waarvan de tweede de meest typische kleur weergeeft. Eén afbeelding van *Arcyria cinerea* (B. 693) lijkt meer op *A. pomiformis* door het wijdmazige capillitium en de kleur.

Een zéér aanbevelenswaardig maar duur boek. Er zullen nog twee delen volgen (Physarales en Stemonitales), elk na ongeveer twee jaar (alle onafhankelijk van elkaar bruikbaar).

N.E. Nannenga-Bremekamp

D.N. Pegler, B.M. Spooner & T.W.K. Young, 1993. British Truffles, a revision of british hypogeous fungi. Royal Botanic gardens, Kew, Richmond, Surrey, TW9 3AB Engeland. Formaat 155x245x15 mm, 242 pagina's, waaronder 30 met zwart-wit afbeeldingen van bijna alle beschreven soorten, 12 kleurenplaten en 14 platen met elk 8-16 scanning-electronenmicroscop foto's. Slappe kaft. ISBN 0 947643397. Te bestellen bij: The Kew Shop van de Royal Botanic Gardens (adres zie boven). Prijs £ 19,50, indien verpakking en verzending per zeepost worden meegerekend: £ 22,42. Bij betaling in andere valuta dan het Britse pond wordt £ 10,- extra in rekening gebracht.

Deze nieuwe aanwinst in de truffelliteratuur is opgedragen aan L.E. Hawker, auteur van de in 1954 verschenen eerste flora van de Britse hypogeeën. De tekst begint met een inhoudsopgave en een vijf pagina's beslaand algemeen gedeelte, waarin historie, ecologie, verzameling en licht- zowel als scanning-elektronenmicroscopisch onderzoek van hypogeeën wordt besproken. Na een korte literatuurlijst volgt het op herbariummateriaal en literatuurgegevens gebaseerde systematische gedeelte, dat door de auteurs onderling als volgt werd verdeeld: Zygomycotina bewerkt door Young, Ascomycotina door Spooner en Basidiomycotina door Pegler. Wie van hen de twee pagina's over Deuteromycotina schreef is onduidelijk. De moderne taxonomische indeling is die volgens Korf, Trappe en Jülich. Voor alle onderafdelingen, orden, families, geslachten en soorten zijn dichotome sleutels opgenomen. Het boek gaat verder met een korte verklarende woordenlijst, een index en eindigt met de reeds genoemde 26 platen. In tegenstelling tot de goede tot zeer goede zwart-wit afbeeldingen, die gehele pagina's beslaan, zijn de door L. Minton vervaardigde gekleurde afbeeldingen helaas vaak van matige kwaliteit. Zo is bijv. *Hydnortia tulasnei* praktisch onherkenbaar. De reden hiervan zal vermoedelijk wel zijn, dat de meeste, zo niet alle, afbeeldingen gemaakt moesten worden naar herbariummateriaal, hetgeen natuurlijk verre van ideaal is. De SEM-foto's tonen soms interessante, voor de determinatie belangrijke details, maar moeten toch wel steeds vergeleken worden met de lichtmicroscopische beelden, zoals bijv. blijkt bij *Hymenangium album*, waar de spore er in beide gevallen volkomen verschillend uitziet. Bij de soortbeschrijving werd het volgende schema gevolgd: Engelse naam (voor zover bestaand), wetenschappelijke naam, opgave van diagnose-bevattende literatuur, etymologie, synonymie, beschrijving en discussie, waarin ook de oecologische gegevens zijn verwerkt. Helaas ontbreekt een verwijzing naar de afbeeldingen, zodat men om die te vinden wel enig spoorwerk moet verrichten. Van groot belang is dat de auteurs waar mogelijk ook typemateriaal hebben onderzocht. Waarom bij de Zygomycotina ook een aantal soorten zijn beschreven, die geen sporocarpen vormen, is niet duidelijk, maar misschien wordt verondersteld, dat deze in de toekomst wel ontdekt zullen worden.

Voor alle Nederlandse mycologen, die in Hypogeeën zijn geïnteresseerd, of die van plan zijn zich met deze fascinerende groep fungi te gaan bezig houden, zal de aanschaf van deze Britse hypogeeënflora zeker de moeite en het geld waard zijn. Vrijwel alle Nederlandse soorten worden in dit werk behandeld, alsmede soorten, die hier te lande nog niet werden gesignaleerd, hoewel ze er heel goed wel eens zouden kunnen worden gevonden. In deze flora wordt een moderne taxonomische indeling gebruikt, waarvan het nuttig zal zijn kennis te nemen.

G.A. de Vries

A. Montecchi & G. Lazzari, 1993. *Atlante fotografico di funghi ipogei*. Chiavi di determinazione a cura di Dr. G. Grosz. Associazione Micologica Bresadola. Formaat 170x240x29 mm, 490 pp., 3 tekstfiguren en 250 kleurenfoto's. Harde kaft. Te bestellen bij: Centro Studi Micologici, postbus 296-I-36100, Vicenza. Prijs onbekend.

Dit tweede boek over hypogeeën is geheel anders van opzet dan de in hetzelfde jaar verschenen Britse hypogeeënflora. Het is het eerste grote fotowerk over deze groep fungi. De tekst is met uitzondering van de sleutels uitsluitend in het Italiaans. In hun voorwoord verklaren de auteurs dat het boek allereerst bedoeld is om met behulp van een groot aantal kleurenfoto's met bijbehorende korte soortbeschrijvingen de belangstelling te wekken van amateurmycologen. Teneinde het boek ook voor beroepsmycologen aantrekkelijk te maken, werd het met enige waardevolle hoofdstukken uitgebreid, zoals een 30 pagina's lang historisch overzicht van alles wat er vanaf de oudheid tot op heden op floristisch gebied over hypogeeën werd gepubliceerd. Dit overzicht heeft eerst een chronologische, maar later een geografische indeling. Hierop aansluitend volgt een hoofdstuk over de verschillende taxonomische indelingen, die er in de loop van de jaren werden gepubliceerd, en een kort hoofdstuk waarin het opsporen en het onderzoek van hypogeeën wordt besproken. Vervolgens begint het hoofdgedeelte met de in taxonomische volgorde gerangschikte kleurenfoto's en beschrijvingen van ruim 120 soorten (inclusief formae en variëteiten), die in tegenstelling tot die in de Britse flora geheel gebaseerd zijn op vers materiaal. Hoewel de kwaliteit van een aantal foto's, bijv. die van sommige peridiumstructuren en sporen wel eens te wensen overlaat, is deze toch in het algemeen bijzonder goed. Bij het genus *Tuber* wordt, vermoedelijk in verband met het economisch belang van een aantal soorten, langer stil gestaan dan bij de overige genera. Zo worden hier de verschillende onderverdelingen van dit genus besproken en worden verder nadere bijzonderheden vermeld over het kweken van de eetbare soorten. Onder de Ascomycotina zijn *Sarcosphaera crassa*, *Sepultaria arenosa* en *S. summeriana* als z.g. "semi-hypogeeën" opgenomen. Van bijna alle beschreven soorten bevindt zich materiaal in het herbarium Montecchi-Lazzari. De herbariumnummers worden aan het einde van de soortbeschrijvingen vermeld. De serie kleurenfoto's eindigt dan tenslotte met een aantal opnames van biotopen en phanerogame mycorrhizasymbionten, alsmede enige groepsfoto's van truffelzoekers, hypogeeënspecialisten en andere in hypogeeën geïnteresseerden al of niet vergezeld van hun truffelhonden. Hierna volgen in het Italiaans, Engels en Duits geschreven dichotome sleutels, waarin behalve de afgebeelde soorten ook enkele niet afgebeelde zijn opgenomen. In de *Tuber*-sleutel vormt het sporevolume een belangrijk determinatiekenmerk. De formule voor de berekening hiervan staat vermeld op pag. 151. Een ander kenmerk dat in deze sleutel wordt gebruikt, de z.g. volume factor, wordt nergens in de tekst verklaard, zodat men daarvoor andere literatuur zal moeten raadplegen. Met een tot 1990 bijgewerkte, 40 bladzijden lange bibliografie, een index en een inhoudsopgave wordt dit boek afgesloten.

Aangezien bij het persklaar maken een aantal storende fouten waren binnengeslopen, was het noodzakelijk een lijstje met correcties bij te voegen. Helaas ontbreekt daarop o.a. nog de correctie van de sporematen van *Elaphomyces morettii*.

Hoewel dit boek, zoals reeds gezegd, in de eerste plaats voor amateurmycologen werd geschreven, zal het dank zij de schat aan gegevens ongetwijfeld ook voor de beroepsmycoloog van grote waarde kunnen zijn.

G.A. de Vries

V. Antonin & M.E. Noordeloos, 1993. A monograph of *Marasmius*, *Collybia* and related genera in Europe. Part 1: *Marasmius*, *Setulipes* and *Marasmiellus*. Libri Botanici 8. IHW-Verlag. 229 pp., vele lijntekeningen, 15 kleurenfoto's. Prijs DM 100,-. Met auteurskorting te koop bij Chiel Noordeloos, Rijksherbarium, voor f 90,-.

Met het uitkomen van dit goed verzorgde en rijk geïllustreerde werkje hoeft het determineren van *Marasmius* en aanverwanten voortaan geen probleem meer op te leveren. Dit deel behandelt de genera *Marasmius*, *Marasmiellus* en *Setulipes*. In het nieuwe genus *Setulipes* zijn de bekende Paardehaartaailing (*S. androsaceus*, voorheen *Marasmius androsaceus*) en *Setulipes quercophilus* (door velen tot voor kort aangeduid als *Marasmius splachnoides*) geplaatst.

Het boekje bevat hoofdstukken over de geschiedenis van de classificatie van *Marasmius*, *Collybia* en aanverwanten, de door de auteurs gehanteerde classificatie en de macroscopische en microscopische kenmerken, een korte bibliografie, een overzicht van materiaal en methoden, een korte termenlijst, een lijst van uitgesloten dan wel onvoldoende bekende taxa, een uitgebreide Duitse samenvatting, een index naar substraat, een literatuurlijst en ten slotte een index. De romp van het boek wordt gevormd door het "Taxonomic part". Daarin worden 42 soorten *Marasmius*, 2 soorten *Setulipes* en 15 soorten *Marasmiellus* uitgebreid behandeld. Net als in de Flora agaricina Neerlandica zijn alle beschrijvingen en tekeningen gebaseerd op eigen waarnemingen van de auteurs. Aangezien het hier een Europese revisie betreft zijn daartoe per soort vele collecties uit heel Europa bekeken. Van alle soorten zijn overzichtelijke beschrijvingen opgenomen met aandacht voor de oecologie, fenologie, verspreiding en naamgeving. Van alle soorten zijn lijntekeningen opgenomen met de relevante microscopische details. Meestal is ook een habitustekening opgenomen. De besprekingen per soort bevatten verder een korte karakteristiek, een soms wel erg lange lijst van bestudeerde collecties en een paragraaf met opmerkingen en discussie. Een vijftiental soorten is in het hart van het boekje met briefkaartgrote, uitstekende kleurenfoto's afgebeeld.

Er zijn diverse, goed werkende sleutels opgenomen: een tot de secties van *Marasmius* (pag. 20), een gecombineerde sleutel tot de soorten van *Marasmius* en *Setulipes* (pag. 20-24) en een sleutel tot de soorten van *Marasmiellus* (pag. 145-147). Jammer is dat een sleutel tot de genera ontbreekt, zodat men daarvoor voorlopig is aangewezen op hoofdstuk 5 waarin de kenmerken van de genera kort worden samengevat. Mogelijk wordt de genussleutel opgenomen in het tweede deel dat naar verwachting over drie jaar uitkomt.

De sleutels zijn in hun geheel ook opgenomen in de Duitse samenvatting, en staan daar wel vlak na elkaar en vlak bij de genuskarakteristieken. Daarnaast bevat de Duitse samenvatting korte beschrijvingen van de soorten.

Zeer plezierig is de index van substraten. Minder prettig vindt ik de 'Index of fungal names' die weer van het type is waarbij het alfabet vele malen opnieuw begint.

Uiteraard veranderen er ook weer wat namen. Voor Nederland betreft het naast de reeds genoemde *Setulipes*-soorten de volgende wijzigingen: *Gliocephala menieri* wordt weer *Marasmius menieri*, *Marasmius capillipes* wordt *M. minutus*, *M. prasiosmus* wordt *M. querceus*, *M. recubans* wordt *M. setosus*, *Marasmiellus albuscorticis* wordt *M. candidus*, *M. caespitosus* wordt *M. trabutii*, *M. languidus* wordt *M. vaillantii*. Verder wordt *Marasmius littoralis* samengenomen met *M. anomalus* en *M. lupuletorum* met *M. torquescens*.

Dit is typisch zo'n boekje dat geen aanbeveling behoeft: het zal dan ook tijdens de komende werkweken van de vereniging wel al op de meeste werktafels te vinden zijn. En mijns inziens niet ten onrechte!

Leo Jalink